

Abstrakt disertační práce

Ústava pro Evropu

JUDr. Jiří Feichtinger

Ústředním tématem této disertační práce je posouzení a hodnocení Smlouvy o Ústavě pro Evropu („ústavní smlouvy“) a tzv. zakládacích smluv, tj. Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „zakládací smlouvy“) z hlediska teorie ústavního práva a obecné státovědy. Ze stejných hledisek proto zkoumám i povahu Evropské unie. Toto téma jsem zvolil z důvodu stále častější a intenzivnější diskuse o míře evropské integrace, o její potřebě a smyslu a především o tom, zda se Evropská unie stává státem nebo zda zůstává stále jen mezinárodní organizací svého druhu.

V této práci hledám odpověď na otázku, nakolik obsah ústavní smlouvy odpovídá jejímu názvu a byl-li tento dokument z ústavněprávního hlediska skutečně ústavou; na tuto otázku odpovídám i ve vztahu k zakládacím smlouvám. V práci dále zkoumám, zda ústavní smlouva či smlouvy zakládací otevírají cestu ke sjednocené Evropě nejen z hlediska dosavadního zaměření evropské integrace, ale i z hlediska státovědeckého, tj. zda by tyto smlouvy mohly sloužit jako základní právní předpis Evropy jako jednotného státu, což je hlavním smyslem existence jakékoli ústavy.

S ohledem na výše uvedené se ve své práci logicky zabývám dále otázkou, nakolik je Evropská unie způsobilá stát se státem, nebo zda se jím už dokonce stala. Obdobně zkoumám, zda ústavní smlouva byla skutečnou ústavou, a při vědomí obsahové návaznosti Lisabonské smlouvy na ústavní smlouvu obdobnému zkoumání podrobuji i zakládací smlouvy po jejím přijetí.

V úvodu disertační práce krátce zmiňuji vývoj evropské integrace, přesněji ty události a milníky, které považuji z hlediska předmětu disertační práce za důležité. Vývoji integrace totiž přiřkládám důležitý význam pro výklad významu zkoumaných smluv stejně jako pro zkoumání „státoprávní“ povahy Evropské unie. Důraz v této části kladu zejména na tvorbu návrhů

obou smluv a události bezprostředně předcházející jejich ratifikačnímu procesu.

V další části shrnuji ty části obsahu jednotlivých smluv, které považuji za významné z hlediska předmětu mé práce, tj. z hlediska obecné státovědy a ústavního práva. V případě ústavní smlouvy to je především její preambule, první část a Listina základních práv Evropské unie, v případě zakládacích smluv pak především jejich preambule, Smlouva o Evropské unii a opět Listina základních práv Evropské unie.

Všechny zkoumané preambule jsou důležitým vodítkem při výkladu smyslu, účelu a významu jak ústavní smlouvy, tak obou zakládacích smluv. Obsah preambulí a jejich výklad považuji za mimořádně důležitý z hlediska předmětu disertační práce. Preambule ústavní smlouvy hovořila jednoznačně o sjednocené Evropě, zatímco Lisabonská smlouva toto slovní spojení do zakládacích smluv nezařadila. Z preambulí zakládacích smluv po Lisabonské smlouvě je stále patrné, že v případě Evropské unie by se mělo stále jednat především o svazek suverénních států, byť svazek hluboce integrovaný.

První část ústavní smlouvy obsahovala typicky ústavněprávní materii – orgány a instituce Unie, jejich pravomoci a vzájemné vztahy a vzájemné vztahy mezi Unií jako celkem a členskými státy jako jejími jednotkami. Obdobný obsah má i Smlouva o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy.

Listina základních práv Evropské unie pak jak v případě ústavní smlouvy, tak v případě zakládacích smluv obsahuje druhou typickou součást ústav členských států Unie – katalog lidských práv a svobod.

V dalších částech práce zkoumám povahu jednotlivých smluv z hlediska právně teoretického vymezení ústavy. Zkoumané smlouvy považuji za dokumenty, které poprvé zakládají jediný právní subjekt sdružující evropské státy na základě, který není jen úzce hospodářské nebo např. obranné povahy. Zkoumané smlouvy poprvé jako pramen evropského práva nabývají obsahu charakteristického pro ústavy jednotlivých členských států, jakkoli se stále z formálního hlediska jedná o mezinárodní smlouvy.

Docházím dále k závěru, že jak při tvorbě a přijímání zkoumaných smluv, tak v rámci ustavování jednotlivých unijních orgánů i jejich rozhodovacího

procesu není uplatňována suverenita lidu dostatečným způsobem, tj. tak, jak je tomu v rámci jednotlivých členských států.

Při zkoumání „státní kvality“ Evropské unie ji podrobují testu danému různými státovědeckými i sociologickými definicemi pojmu stát. Pro mé zkoumání jsem nejvíce využíval klasickou „tříprvkovou“ definici státu formulovanou Georgem Jelinekem. Evropská unie dle mého názoru zcela splňuje dva prvky státu dle této definice; má vlastní, jednoznačně definované území, na němž vykonává organizovanou moc, kterou je schopna jednak vynutit, jednak vyloučit působení jiné moci. Ačkoli Evropskou unii obývá samozřejmě i obyvatelstvo, které je na jejím území trvale usdlé, dle mého toto obyvatelstvo nedosahuje kvalit státního obyvatelstva jako prvku státu, neboť Evropskou unii nepovažuje za jednotný stát. Proto Evropská unie nesplňuje třetí kritérium státu dle Jelinekovy definice a z tohoto hlediska státem není.

Z hlediska struktury Evropské unie jako celku tvořeného jednotlivými členskými státy jsem zkoumal kvalitu spojení těchto států v celek – zda se jedná o pouhé seskupení států na základě mezinárodní smlouvy, konfederaci nebo federaci. Na základě zkoumání projevů jednotlivých prvků státu považují Evropskou unii za útvar, vykazující silné federativní prvky, např. přednost práva Evropské unie a jeho přímá použitelnost a vynutitelnost na území členských států, možnost právních kroků unijních orgánů proti členským státům, právní subjektivita Evropské unie, v zakládacích smlouvách zakotvené rozdělení pravomocí mezi Unii a členské státy nebo občanství Evropské unie. Domnívám se, že Evropská unie se postupně stává federativním státem; doposud však státem z výše uvedených důvodů není.

Závěrečná část se zabývá zakotvením ochrany lidských práv a svobod na unijní úrovni. Zatímco do ústavní smlouvy byla Listina základních práv Evropské unie přímo vtělena, Lisabonská smlouva ji mezi prameny primárního práva zařazuje pouhým odkazem. Tato část současně nastiňuje některé především aplikačně-interpretací problémy vyplývající z možného budoucího střetu Listiny základních práv Evropské unie a tzv. Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Lisabonská smlouva totiž Evropské unii přikazuje přistoupit k Evropské úmluvě o ochraně

lidských práv a základních svobod. Z tohoto hlediska problematickým je rozsah, v jakém k Evropské úmluvě (zejména k jejím protokolům) přistoupily jednotlivé členské státy. Otázkou dále zůstává, zda se Evropská unie bude nějakým způsobem podílet na činnosti Rady Evropy. Velké obtíže pak může přinést správné podání stížnosti při porušení Evropské úmluvy při řádném plnění práva Evropské unie.